

УДК: [37.091.26+37.012] (73)

**ВИКОРИСТАННЯ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАЛЬНИХ
ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ В ПРОЦЕСІ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ
ЗАГАЛЬНОЇ ОСВІТИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ В США**

Олена Андрюшина

м.Київ

Анотація. Досліджено організаційно-педагогічні аспекти проведення підсумкового оцінювання на регіональному рівні в США. Розглянуто регіональну систему оцінювання в штаті Массачусеттс, її цілі, концептуальні і методологічні основи. Окреслено педагогічні умови, за яких підвищуються валідність та надійність результатів моніторингу. Представлено шляхи використання результатів підсумкового оцінювання в процесі моніторингу якості загальної освіти.

Ключові слова: оцінювання, регіональна система оцінювання, моніторинг якості освіти, використання результатів моніторингу.

Підвищення якості загальної середньої освіти є пріоритетним завданням сучасного суспільства. Одним із шляхів його вирішення є розробка й упровадження ефективної технології оцінювання досягнутих освітніх результатів і моніторингу якості освіти як практичного інструменту управління освітою й прогнозування її подальшого розвитку. Вичерпне знання про стан освіти, у тому числі загальної середньої освіти, та отримання повної й об'єктивної інформації на основі оцінювання дозволить приймати ефективні освітянські рішення [5].

Саме тому проблема оцінювання й моніторингу якості освіти належить до найбільш актуальних у сьогоdnішній педагогічній теорії та практиці. Свідченням інтересу до розробки та вирішення цієї проблеми є низка досліджень вітчизняних науковців, серед яких слід відзначити праці І.Булах, Л.Гриневич, Г.Єльнікової, І.Лікарчука, О.Локшиної, Т.Лукіної, В.Луначека, О.Ляшенка, С.Ракова, та ін. Проблеми оцінювання якості освіти вивчали

зарубіжні дослідники, зокрема: В.Болотов, С.Главз, М.Зельман, Ф.Ківз, Г.Ковальова, О.Майоров, Т.Невілл, М.Поташнік, А.Тайджман, С.Томас, Л.Шепард, Д.Ширінз та ін. У працях зазначених науковців розкрито підходи до проведення вимірювань якості освіти, виділено об'єкти освітнього моніторингу, визначено його види, рівні, функції, а також запропоновано принципи й основи побудови системи моніторингу якості загальної середньої освіти.

В Україні питання оцінювання вирішується, перш за все, на нормативно-правовому рівні в межах прийняття й практичної реалізації низки урядових документів, зокрема постанови Кабінету Міністрів України від 25.08.2004 р. № 1095 «Деякі питання запровадження зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти», та від 31.12.2005р. № 1312 «Про невідкладні заходи щодо запровадження зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти» та ін. Зазначені урядові постанови спрямовані на створення цілісної системи оцінювання якості загальної середньої освіти, що реалізується через запровадження системи зовнішнього незалежного оцінювання, яке проводить Український центр оцінювання якості освіти; проведення моніторингових досліджень якості освіти на національному і регіональному рівнях; запровадження окремих баз даних про освіту на центральному й місцевих рівнях; реалізацію різноманітних проектів оцінювання якості роботи навчальних закладів тощо.

Однак на сьогодні в Україні відсутня система моніторингу якості в національній системі освіти, незважаючи на численні декларації про необхідність її створення, доручення Президентів України, прийняті програмні і нормативні документи [1, с.4]. Така ситуація обумовлюється комплексом причин, серед яких: постійне недофінансування, неналежне інституційне забезпечення, недостатнє нормативно-правове регулювання моніторингу якості освіти [2, с.101]. Актуальною у зазначеній площині постає проблема відсутності системи оцінювання на регіональному рівні, яка б враховувала специфічні освітні потреби різних областей України.

З огляду на зазначене вище, вважаємо актуальним дослідити організаційно-педагогічні аспекти освітнього моніторингу США, де розвиненість й дієвість системи вимірювання якості освіти є доведеною та загально визнаною у світовому масштабі, а оцінювання навчальних результатів учнів є ваговою складовою в цій системі. *Метою* пропонованої статті є висвітлення організаційно-педагогічних аспектів процедури оцінювання результатів навчальних досягнень учнів та ролі такого оцінювання в процесі моніторингу якості освіти в США на регіональному рівні.

Загальна освіта в США - прерогатива штатів та місцевих органів влади. Як зазначають російські дослідники Д.Корф та Н.Васільєва, твердження, що в країні немає єдиної освітньої системи, а є 50 самостійних систем загальної середньої освіти, має під собою конституційну основу (поправкою Х Конституції США закріплено принцип остаточної компетенції штатів в освітніх питаннях) [4, с.5]. Разом із тим, основою для здійснення регіонального моніторингу є федеральне законодавство, в межах якого особливу значущість у зазначеному контексті має федеральний закон «Жодної невстигаючої дитини» (No Child Left Behind (NCLB)), прийнятий Конгресом Сполучених Штатів Америки у 2001 році. NCLB – основний Закон в освітній політиці країни, спрямований на централізацію системи американської освіти.

Визнаючи децентралізовану природу управління державною освітою у Сполучених Штатах Америки, а також відмінності у пріоритетах та ситуаціях у різних штатах, законодавство країни дозволяє деяку гнучкість стосовно виконання вимог NCLB. Продовжуючи цю думку, зазначимо, що системи оцінювання, які згідно з NCLB мають можливість набувати різних форм, можуть складатися з однорідного набору оцінок у масштабі всього штату або поєднувати систему оцінювання штату з місцевими оцінюваннями. Однак, незалежно від форми системи оцінювання, результати повинні оприлюднюватися і бути вираженими у вигляді єдиних стандартів навчальних досягнень штату. Отримані дані повинні повідомлятися в узагальненому вигляді для всієї групи учнів, яка проходила тестування, та у конкретизованому

– для певних категорій школярів, і мусять надавати «описову, інтерпретуючу, діагностичну інформацію на індивідуальному рівні» [3].

Як приклад, розглянемо регіональну систему оцінювання, яка діє в штаті Масачусеттс - Massachusetts Comprehensive Assessment System (MCAS).

Процедура моніторингу навчальних досягнень школярів штату та регіональна система оцінювання базується на дотриманні рекомендацій Комітету з розроблення тестування досягнень у системі американської середньої освіти (Committee on Test Design for K-12 Science Achievement). Основними серед таких рекомендацій є наступні:

1. Застосування системного підходу при оцінюванні, який ґрунтується на тому, що елементи, з яких складається система освіти, є окремими, але водночас взаємозалежними та взаємодіють між собою, отже, зміни в одному з елементів обов'язково призведуть до змін в інших.

2. Дотримання послідовності в системі оцінювання, що передбачає використання різних стратегій оцінювання, які можуть набувати різних форм та слугувати як підсумковій, так і формуючій меті. Відповідно зазначеного принципу, система оцінювання повинна бути послідовною та узгодженою з навчальним планом і самим процесом навчання.

3. Використання різноманітних видів оцінювання (спостереження; опитування, презентації, прикладні дослідження, саме оцінювання, моделювання (ситуативні завдання), учнівські портфоліо, вирішення завдань, картографія понять (візуалізація/меппінг), письмові тести, науково-дослідні проекти, практично-пошукові дослідження, практичні тести, взаємооцінювання, творчі письмові роботи, учнівські профілі, збір даних, малювання тощо).

4. Оцінювання пошукової роботи та внесення до системи оцінювання пошуково-дослідницьких завдань.

5. Моніторинг навчальних досягнень усіх категорій учнів, що передбачає обов'язкове включення до систем оцінювання штату різнопланових систем визначення успішності учнів і вміщення таких завдань, які оцінювали б навички мислення вищого порядку, а також створення додаткових умов у

межах штату для учнів з обмеженими можливостями та недостатнім володінням англійською мовою для забезпечення їхньої участі в оцінюванні.

6. Підвищення якості професійної підготовки вчителів, що передбачає їх залучення до процесу розроблення та впровадження системи оцінювання якості освіти з метою здійснення професійного вдосконалення та розвитку їхньої оціночної компетенції, а також запровадження вищими навчальними закладами в якості однієї з основних вимог отримання молодими вчителями сертифікату на право викладання наявність у них компетенції в оцінюванні.

7. Встановлення стандартів навчальних досягнень.

8. Моніторинг стандартів оцінюваних навчальних предметів (читання, математика, природничі дисципліни), який має здійснюватися незалежним органом штату, що має оцінювати навчальні стандарти і надавати підтвердження їхньої якості, а також оприлюднювати результати експертного оцінювання.

9. Зміцнення ролі та значення системи оцінювання якості освіти, що передбачає використання штатом концепції NCLB з метою підвищення відповідальності за розвиток освіти всіх гілок законодавчої і виконавчої влади [3].

Побудована на засадах дотримання зазначених вище рекомендацій, програма оцінювання штату Массачусеттс - MCAS (Massachusetts Comprehensive Assessment System), переслідує дві надзвичайно значущі для штату цілі:

1. Проведення в штаті щорічного тестування відповідно до вимог закону Про реформування освіти (учні штату Массачусеттс складають 10 тестів з дисциплін гуманітарного циклу (English Language Arts - ELA) й математики та один з 4-х тестів старшої школи з природничих наук та інженерних технологій (Science and Technology/Engineering (STE)), як умови на право отримання диплому старшої школи (a high school diploma)).

2. Отримання щорічних звітів від загальноосвітніх закладів та округів з метою відстеження прогресу навчальних досягнень школярів (навчального

поступу) у відповідності до основних положень закону «Жодної невстигаючої дитини» (No Child Left Behind), який вимагає, що всі учні досягли високого (proficient) рівня з читання та математики до 2014 р. [6].

Програму оцінювання, що діє в штаті Масачусеттс, розроблено у відповідності до основних положень закону Про реформування освіти (the Education Reform Law, 1993), яким визначено перелік заходів щодо практичної реалізації програм оцінювання та передбачено:

- проведення тестування учнів усіх державних шкіл штату Масачусеттс, включаючи учнів з вадами та таких, що не досконало володіють англійською мовою;

- вимірювання результатів навчальних досягнень школярів у суворій відповідності до розроблених у штаті стандартів загальної освіти (the Massachusetts Curriculum Framework learning standards);

- звітування про результати навчальних досягнень та їх оприлюднення на індивідуальному (для кожного конкретного учня) та загальному (для окремих шкіл та в межах навчальних округів) рівнях.

У змісті зазначеного вище документу розглядаються наступні питання:

- 1) розвиток формату й змісту пропонованих учням щорічних тестів;

- 2) розробка шкалювання;

- 3) визначення навчальних стандартів по кожному з класів загальноосвітньої школи та дотримання стандартів навчальних досягнень протягом року;

- 4) роль звітів MCAS про результати й механізми звітування для впровадження відповідної інтерпретації та використання результатів тестування MCAS;

- 5) опис специфічних компонентів програми MCAS – альтернативного оцінювання, процедури перетестування (retest opportunities – повторне тестування) та розкриття сутності й особливостей процесу апеляції результатів тестування.

З метою забезпечення надійності та валідності результатів кожного тесту, створено та постійно вдосконалюється методичний комплекс тестів MCAS – від розробки й упровадження освітніх стандартів, які включено до кожного тесту, до відбору тематики й запитань тестів та випуску тестових буклетів. У документі зазначається, що валідність і надійність результатів моніторингу якості освіти підвищується, коли результати тестування відповідають двом важливим умовам:

1. Результати оцінювання мають свідчити про рівень учнівських знань та розуміння школярами змісту матеріалу навчального предмету, а не відображати знання учнем лише окремої теми, яка підлягає тестуванню цього навчального року.

2. Результати тестувань є характерним (типовим), реальним відображенням навчальних досягнень учнів, і тому не можуть оцінюватися як наслідки змін рівня учнівських знань або інших невідповідних факторів [6].

Ключовими складовими відповідності цим умовам і отримання валідних та надійних результатів тестування MCAS визнано наступні положення:

а) змістовне наповнення тестів є належним зразком повного змісту предмету і надає цілісне уявлення про роботу учня;

б) тематика тестів вимірює повний обсяг вмінь, необхідних для вирішення тестового завдання;

в) усі тестові завдання не містять помилок і упереджень.

Усі завдання, що входять до змісту тестів MCAS, розмежовуються на загальні (common) та матричні (matrix-sampled - «відбирання матриці»). Загальні завдання представлено в усіх формах пропонованого тесту для кожного класу та складають майже 80% усіх запитань. Усі рівні результатів навчальних досягнень за програмою MCAS для окремих учнів, шкіл і округів базуються виключно на загальних запитаннях. Матричні завдання відрізняються від загальних форматом тестів з різних навчальних предметів та в різних класах. Зазначені завдання було введено до змісту тестів з подвійною метою. З одного боку вони мають забезпечити координацію тестування MCAS

протягом року (урівнення завдань equating items), та, з іншого, наповнити зміст тестів новими запитаннями для використання в майбутніх тестах (field-test items).

Усі тематичні блоки завдань, що використовуються в межах програми MCAS, базуються на стандартах навчальних програм штату. Кожний окремий тест MCAS розробляється для застосування протягом лише одного року. Отже, за вимогами Програми оцінювання штату Массачусеттс, використання кожного конкретного тесту двічі не є можливим.

Практична реалізація програми MCAS здійснюється колективом Департаменту початкової і середньої освіти штату спільно з експертами з оцінювання. Така співпраця відбувається через діяльність різноманітних комітетів, до меж компетенції яких входить реалізація різних аспектів тестування, розробки й упровадження освітніх стандартів за програмою MCAS. Окрім того, з метою забезпечення якісної підготовки звітів за результатами проведеного моніторингу якості освіти, Департамент початкової й середньої освіти штату отримує допомогу Національного радницького комітету (Technical Advisory Committee). Його члени в кількості, як правило, п'яти осіб надають таку допомогу тричі на рік. Також працівники Департаменту мають можливість звернутися за консультаціями з питань організації та проведення моніторингу до фахівців з освітніх вимірювань і оцінювань, які працюють в коледжах й університетах штату Массачусеттс. Затвердженню певного тесту з подальшою рекомендацією щодо використання передують досить тривала процедура ретельної перевірки його змісту, яка здійснюється фахівцями Комітету з розвитку оцінювань (Assessment Development Committee (ADC)).

З метою якісної організації та проведення моніторингу школи та округи штату забезпечуються копіями оригінальних моделей стандартів, розкладом перевірок та іншими необхідними матеріалами. Протягом останніх 10 років Департамент початкової та середньої освіти штату Массачусеттс надає навчальним закладам допомогу й технічну підтримку щодо узгодження навчальних програм з кожного предмету з вимогами освітніх стандартів, що

діють у штаті. Отже, тести MCAS не лише виявляють ступінь відповідності навчальних досягнень школярів освітнім стандартам штату, але й надають інформацію щодо якості узгодження кожною школою чи округом в цілому навчальних програм з вимогами освітніх стандартів штату.

Зазначену вище програму тестування було упроваджено у штаті Массачусеттс у 1997 році. З того часу кількість школярів, які щорічно беруть участь у такому тестуванні, постійно збільшується. Так, восени 2007 р. більш ніж півмільйона учнів державних шкіл з 3-го по 12-й класи брали участь у тестуванні MCAS. Майже всі учні державних шкіл з третього по восьмий та десяті класи були протестовані з навчальних дисциплін гуманітарного циклу та математики відповідно до стандартів тестування MCAS або стандартів альтернативного оцінювання MCAS. Учні дев'ятих та десятих класів було включено до тестування з фізики, біології, хімії, технологій (або інженерії) для складання перших тестів MCAS про закінчення старшої школи (Science and Technology/Engineering - STE).

Протягом 2006-2007 н. р. було впроваджено 24 різні тести MCAS (включаючи перетестування) з гуманітарних наук, математики та STE. Перші тестування з історії та суспільних наук були проведені навесні 2008 р. в п'ятих та сьомих класах, а також - у старшій школі, а повною мірою такі тести було упроваджено на початку 2009 р.

У 2010 р. Департаментом освіти штату Массачусеттс було визначено 36 шкіл в 14 округах, які підпадають під дію закону «Жодної невстигаючої дитини». Всі школи штату, які отримують фінансову підтримку відповідно до Статті 1 цього закону, пройшли процедуру тестування за рік до проведення моніторингу. Фахівці департаменту освіти штату проаналізували дані оцінювання MCAS за 2008 - 2009 рр. з метою визначення шкіл, в яких були низькі результати навчальних досягнень в учнів, що не вільно володіють англійською мовою порівняно з учнями по всьому штату. Окрім того шляхом аналізу результатів оцінювання було з'ясовано динаміку змін у навчальних

досягненнях школярів протягом 2008 – 2009 рр. та було проаналізовано щорічний належний прогрес (Adequate Yearly Progress (AYP)).

Округам штату з недостатніми результатами навчальних досягнень було запропоновано прийняти участь у всеохоплюючому аналізі для визначення регіонів та шкіл, які потребують покращення в рамках програми департаменту освіти штату «Вплив регіональних програм і підтримки на покращення школи: визначення шкіл, які потребують покращення і розповсюдження ефективних практик навчання для учнів з обмеженою англійською» (Impact of District Programs and Support on School Improvement: Identifying and Sharing Promising School and District Practices for Limited English Proficient Students).

Таким чином, результати оцінювання MCAS виступають основою для прийняття рішень та формулювання висновків з наступного переліку актуальних питань:

- визначення належного щорічного поступу (AYP) всіх шкіл та округів і відповідності результатів оцінювання вимогам AYP;
- визначення ступеня академічної готовності учнів старшої школи до отримання диплому про закінчення старшої школи штату Массачусеттс (така готовність визначається засобами створення відповідних умов, за яких учні мають можливість якнайкраще продемонструвати свої знання і вміння, необхідні для визначення компетенцій (Competency Determination (CD)).
- надання інформації для забезпечення підтримки програм вимірювання на рівні окремо взятої школи або округу;
- прийняття рішень щодо призначення стипендії, включаючи «Джон і Абігейл Адамс стипендії» (John and Abigail Adams Scholarship).

Використання результатів MCAS для досягнення будь-якої з зазначених цілей вимагає інтерпретації шкалювання (рахунку). У програмі наголошується, що експертам та освітянам слід з обережністю інтерпретувати і використовувати шкалювання MCAS або іншу інформацію про навчальні досягнення. Будь-яке рішення, що приймається адміністрацією школи, освітніми органами штату чи Департаментом початкової й загальної освіти, яке

стосується вибору технологій (методів) навчання в певному класі чи освітньому закладі в цілому, навчального планування, або отримання учнем певного рівня (шкали) має базуватись не тільки на результатах MCAS, але й максимально враховувати інші пов'язані з оцінюванням дані про школу, округ або учня.

Результативність описаних вище тестів протягом десятиріччя з часу першого впровадження тесту MCAS підтверджується багатьма офіційними документами, серед яких:

- щорічний Технічний (спеціальний) звіт MCAS (Technical Report) Департаменту освіти;
- незалежний зовнішній аналіз тестів MCAS та навчальних програм (Curriculum Framework);
- порівняння результатів MCAS з навчальними досягненнями учнів штату Массачусеттс за результатами тестування на національному рівні Національним оцінюванням освітнього поступу (National Assessment of Educational Progress (NAEP)).

Отже, аналіз документів, які представляють зміст результатів тестувань за програмою MCAS та шляхи їх використання дає підстави стверджувати про дієвість зазначеної програми в системі освітнього моніторингу.

Дослідивши організаційно-педагогічні аспекти моніторингу якості загальної середньої освіти в США на регіональному рівні та роль оцінювання результатів навчальних досягнень учнів при здійсненні такого моніторингу, можна зробити наступні *висновки*.

Оцінювання результатів навчальних досягнень застосовується системно та послідовно і є невід'ємною складовою моніторингу якості загальної освіти на регіональному рівні. Оцінювання проводиться з метою визначення відповідності вимог закону Про реформування освіти та основних положень закону «Жодної невестигаючої дитини», і є умовою отримання диплому старшої школи (a high school diploma).

Оцінювання результатів навчальних досягнень учнів відбувається у суворій відповідності до розроблених у штаті стандартів загальної освіти і надає інформацію на індивідуальному (для кожного конкретного учня) та загальному (для окремих шкіл та в межах навчальних округів) рівнях.

Оцінювання є результатом співпраці Департаменту освіти штату, експертів з оцінювання, Національного радницького комітету з освітніх оцінювань і вимірювань, Комітету з розвитку оцінювань та керівників шкільних округів і шкіл.

За результатами оцінювання визначаються шкільні округи та школи, які показують низькі результати навчальних досягнень і потребують технічної і фінансової допомоги; відслідковується динаміка змін у навчальних досягненнях; аналізується виконання щорічного належного прогресу (AYP); визначається ступень академічної готовності учнів старшої школи до отримання диплому про закінчення старшої школи штату.

Інтерпретація результатів оцінювання враховує інші пов'язані з оцінюванням дані про школу, округ або учня.

В Україні застосування регіонального освітнього моніторингу можливе в контексті внесення змін в освітнє законодавство щодо забезпечення демократичності й гнучкості у формуванні регіональних систем оцінювання якості освіти, забезпечення умов для розробки регіональних систем оцінювання, які б враховували специфічні освітні потреби певної області. Використання досвіду США можливе також в контексті проведення обов'язкового зовнішнього оцінювання навчальних досягнень учнів з базових навчальних предметів при завершенні кожного зі ступенів навчання (початкова, середня, старша школа) для відстеження динаміки змін навчальних результатів конкретного учня, школи, області; упровадженні системи заходів щодо вдосконалення освітньої діяльності шкіл, учні яких показують низькі освітні результати, і яка б враховувала інші фактори, пов'язані з результатами оцінювання; розробки форм та засобів інформування батьків та громадськості про результати освітніх тестувань тощо.

Таким чином, використання позитивного досвіду США в організації та проведенні оцінювання навчальних досягнень на регіональному рівні, є назрілим питанням удосконалення теорії та практики моніторингу якості загальної середньої освіти в Україні.

Література

1. Аналітична доповідь про стан моніторингу якості освіти в Україні / МБО «Центр тестових технологій і моніторингу якості освіти»; [І.І.Бабин, Л.М.Гриневич, І.Л.Лікарчук та ін.]; за заг. ред. І.Л.Лікарчука. – К.: МБО «Центр тестових технологій і моніторингу якості освіти», Х.: «Факт». – 2011. – 96 с.
2. Гриневич Лілія Михайлівна. Нормативно-правове забезпечення моніторингу якості середньої освіти у США / Л.М. Гриневич // Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи : матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції, 24-26 жовтня 2011 р. – м. Хмельницький. – С.100 – 106.
3. Гриневич Лілія Михайлівна. Розроблення і впровадження регіональних систем оцінювання якості природничої освіти: досвід США / Л.М. Гриневич // Освіта і управління – 2011. – т.14, Число 4. – С.145 – 151.
4. Корф Дмитрий Владимирович. Правовое регулирование образования в США / Д.В.Корф, Н.М.Васильева // Под редакцией проф. А.Н. Козырина - М.: Готика, 2005. - 96 с. (Серия «Законодательство об образовании»)
5. Шегеда Антон. Моніторингові дослідження як основа управління розвитком загальної середньої освіти. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу - http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gvpkhdpi/2008_16/253-255.pdf.
6. Massachusetts Comprehensive Assessment System // Massachusetts Department of Elementary and Secondary Education, Available at: www.doe.mass.edu/mcas

Аннотация. Исследованы организационно-педагогические аспекты проведения итогового оценивания на региональном уровне в США. Рассмотрена региональная система оценивания в штате Массачусеттс, ее цели, концептуальные и методологические основы. Определены педагогические условия, при которых повышаются валидность и надежность результатов мониторинга. Представлены пути использования результатов итогового оценивания в процессе мониторинга качества общего образования.

Ключевые слова: оценивание, региональная система оценивания, мониторинг качества образования, использование результатов мониторинга.

Summary. Organizational and pedagogical aspects of the summative assessment at the state level in the USA are investigated. A regional assessment system in the state of Massachusetts, its goals, conceptual and methodological foundations are analyzed. Pedagogical conditions that increase the validity and reliability of monitoring results are outlined. Ways to use the results of summative assessment as a part of monitoring the quality of general education are presented.

Key words: assessment, state and district assessment, monitoring quality of education, using monitoring results.